డిప్రెషన్ – చెంబు

వేలూరి శివరామశాస్త్రి-శతావధాని

రామారావు లిటరేచర్ ఆనర్సు ఫస్టుగా ప్యాసయి నాలుగయిదు నెలలు జుట్టు జాడించి తిరిగెను. పిదప RAMA ROY DWIVEDI. B. A, HONS. అను గిల్టుఅక్షరములుగల బోర్డుబల్ల తయారుచేయించి, మంచిముహూర్తమున గోడకు తాపటము చేయించి, మేడమీఁద విశ్రమించెను.

అతని కెక్కడను తగు నుద్యోగము దొరక లేదు. దానికికారణము ఆడిగ్రీయే. పొమ్మనఁగనే లేచిపోఁగల నియమమునకు లోఁబడి పాతికరూపాయలకు బి.యిడీలు కోయనిన కోటిమంది దొరకుచుండఁగా ఈయెమ్మేకు విద్యాలయస్థాపకులు బెదరిపోయిరి. వారొకవేళ ఏయిరువదిరెంటికో, లేక యేయిరువదిమూటికో దయతో బేరమాడినను రామారావు మొగ్గఁడు. ఏల? తాను యెమ్మే. పైఁగా Distinction. పైపెచ్చు తాను డిప్టీ కలక్టరుగారి అల్లుఁడు!

తన నాణెము చదువుల టంకసాలలోఁ దక్క మఱియొకచోట మోఁగదు. కాన నతఁడింకొక డిపార్టుమెంటునకు నీళ్లు వదలుకొనెను. కాని భార్యయొక్కయు, తల్లియొక్కయు కన్నీళ్లు తుడుచుటకు దరఖాస్తు మీఁద దరఖాస్తు పెట్టుచుండెను. దానికి పదియేనురూపాయలు కర్చు. ఆ రూపాయలకు తల్లి నగయో, పెండ్లాము నగయో తాకట్టు. 'కరువు వచ్చింది, కలిసిరాలేదు' అని తల్లి మహాలక్ష్మి దైవమునే దూఱెనుగాని తులసికి (రామారావు భార్య) ఈగుట్టు తెలియును. తాను చూచుచుండఁగా రామారావు పోస్టల్ డిపార్టుమెంటుకును పోలీసు డిపార్టుమెంటుకును అర్జీలు పెట్టుచుండును.

దివానుగిరికిని అసిస్టెంటు దివానుగిరికిని జమీందారులకు తనచేత అర్జీలువ్రాయించుచుండును. తన మగని చదువునకును ఆయుద్యోగములకును గల సంబంధము బాదరాయణ సంబంధమే యని తులసి తెలిసియు ఆనాటకమును తిలకించుచుండెను.

రామారావుకు కొలువులేని లోటు లేదు. ఓరంతప్రొద్దు పెండ్లాముతో పేరంటము. తానేకాలేజికిని ప్రిన్సిపాల్ కాని ప్రియాదు లేదు. తానొకపదుగురు ప్రొఫెసరులపెట్టు; తులసి ఒక నూఱుగురు శిష్యుల పెట్టు. ముక్కోటినాఁడు ముక్తిద్వారములేని తెఱవఁబడియుండునుగాని రామారావుమేడ 'బందు.' మూర్తి-ది-కో-ఆపరేటర్, సుందరం-ది-లాయలిస్ట్, శర్మా-ది-నిహిలిస్ట్ లోనగు మిత్రులెవరేని వచ్చి 'రామారావూ రామారావూ' అని రెట్టింప మొదలిడఁగనే మహాలక్ష్మి అసత్యభీతి లేక,

'అయ్యో, అతగాఁడు అత్తింటికి వెళ్లాఁ' డని వారిని పంపివయిచెడిది.

గ్రీకు - చిత్రకళలోని నగ్నసౌందర్యముతో పాటు అఱచాటగు ఆంధ్రకళయందముగూడ రామారాయనిగది యలంకరించుకొనెను. పాశ్చాత్యరసాయనములతోపాటు ప్రాచ్యుల వాజీకరణాదులు అతనిబల్ల నెక్కెను. కోహళ వాత్స్యాయనుల మొదలు Mary Stopes తరువాతివారి వఱకును గల మన్మథసారస్వత మతని బీరువాలు ప్రదర్శించెను. కామతంత్రమునకు రామారా వొక Up-to-date encyclopedia.

తులసి గవాక్షముదెస చూపు త్రిప్పినా అతనికి బెంగ. అత్తగారు కోడలిని పిలిచెనా వియోగము. పుట్టింటివారు తులసికి వ్రాయు చీటీ అతనిపాలిట విడాకు.

రామారావు తులసికి బలవంతముగా అనేక వేషములు వేసి మనసు తీర్చుకొనెను. దీనికి తులసినగ లొకటొకటియే ఆరతికప్పురము వలె హరించెను.

౨

ఇటు లొక యేఁడాది గడచెను. ఈసంసార యాత్రకు మహాలక్ష్మినగలు చాలవఱకు మంగళమాయెను.

ఇంతలో నొకఖర్మము జరిగెను. రామారావు పెట్టిన దరఖాస్తులలో నొక దరఖాస్తుకు ఖాళీ ఉన్నదని ఉత్తరము వచ్చెను. అది ఆపట్నములోని ఆఁడ - హైస్కూలులో ట్యూటర్ పని. అఱువది రూపాయల జీతము. అది అతనికి వారంటువలె కనఁబడెను.

'దాఁచుకొనుచున్నా రే! ఏమిటా రహస్యము?' అని తులసి అడిగెను.

'ఏమున్నది? ముష్టియెత్తుకొనుటకు Pass.'

'ఏదీ?'

'చూపుటకుఁగూడ సిగ్గుచేటు'. అని రామారావు దానిని మడఁచి అచటను ఇచటను దాఁచుచున్నటు లభినయించి తులసి పట్టుకొనునేమో యని భయఁపడి వడివడిగా మేడ దిగెను. అతఁడు మేడ దిగఁగనే తులసి అచటి పుస్తకము లన్నియు తిరుగవేయఁ దొడఁగెను గాని ఆకాకితము కనఁబడలేదు. 'నగలా కరఁగిపోయెను, సంసారమా గంపంత, కాలమా పచ్చికఅవు, ఈయనా ఉద్యోగము సద్యోగము చేయు చందము లేదు' అని అనుకొనుచు తులసి అవియు నివియు వెదకుచుండెను.

'ఏమి టా దొంగతనము?' అని వెనుక నుండి రామారా వనెను.

'నాదా మీదా?' అని తులసి యనెను.

రామారావు తనజేబునుండి ఆకాకితమును దీసి 'ఇదిగో దీనివెల ఒకముద్దు' అనెను.

'మనిషికి ఏమీ అక్కఱలేదు; ఆఁడుది ఉన్నచో సరి' అని లోపల అనుకొనుచు తులసి ఆవలికి నడచెను.

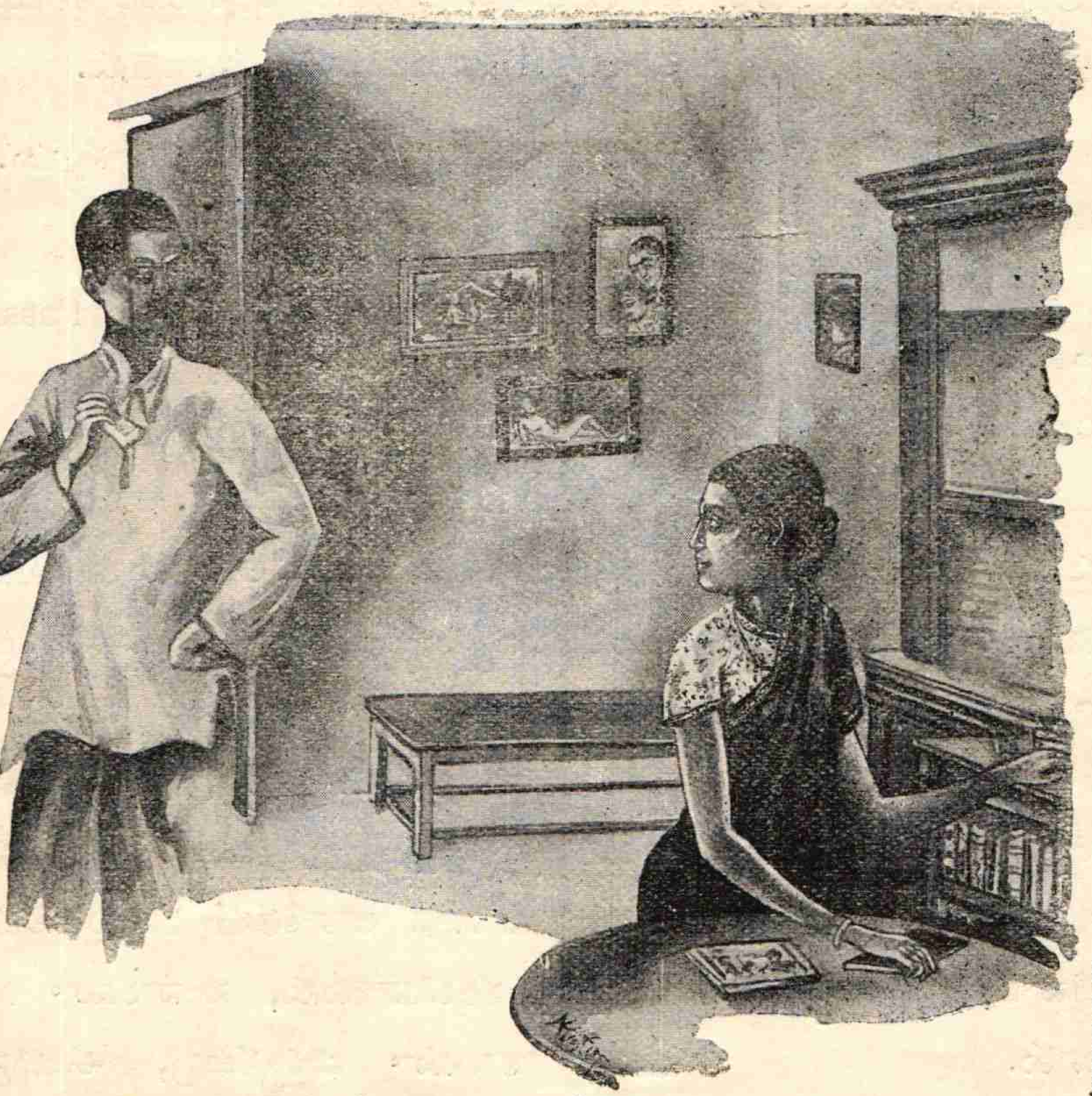

"రామారావు తనజేబునుండి......దీనివెల ఒకముద్దు అనెను."

ఆవచ్చినది తామలపాకుల అంగడివాఁడు. వానికున్న బాకీ తులసికి తెలియును. మగని మాటల తొందరయు, నడకలోని వడఁకును ఆమె చూచెను. ఆమె నవ్వలేదు కాని ఆమె అంతరాత్మ నవ్వుకొనె నేమో ఎవరుచెప్పఁగలరు?

తులసి కిన్నాళ్లకు మేడక్రింద తీరికగా కూరుచుండఁగల భాగ్యము లభించెను. అత్తగారు పిల్లలకు అన్నము పెట్టుచుండెను. కోడలు ప్రక్కగదిలోఁ గూరుచుండెను. ఆసంగతి ఆమెయెఱిఁగినచో తన సంసారపుగుట్టు తెలియకుండుటకు ఆకోడలిని ఏదో మిషమీఁద మేడమీఁద బంధించియుంచెడిదే.

'ఎప్పుడూ ఒక్క ఆవకాయే. లేకపోతే గోంగూరపచ్చడి, పాడుపచ్చడి, ఆంధ్రమాత. నేమైనా వెయ్యవు. ఇందాఁక కాఁకరకాయ వేయించిని వాసన కొట్టలేదేం?' అని ఓటికంచములోని మెతుకులను అటునిటు పద్మనాభుఁడు చిమ్మివేసెను.

'పోనీలే. ఇదిగో ఇత్తును. రా.' అని రామారా వనెను.

తులసి మాటాడక మేడ దిగుచుండెను. రామారావు గబ గబ నడచి ఆకాకితమును వెనుకనుండి ముక్కుముందర పెట్టెను.

'రామారావుగారండీ !' అను పిలుపు వాకిటినుండి వినవచ్చెను. రెండవ పిలుపు వినఁబడక ముందే రామారా వాకాకితమును జేబులోఁ గ్రుక్కుకొని తులసిని తప్పించుకొని రెండు మెట్లు దుమికి వాకిటికిఁబోయి 'పద నేనే వస్తున్నాను' అని ముందు నడచెను.

'నాయనా! నేయి వేసుకుంటే నాలుక జిడ్డెక్కి చదువు రాదు' అని మహాలక్ష్మి యనెను.

'అన్నాయి కెల్లా వచ్చింది?'

'అన్నయ్యమాత్రం చదువుకోకముందు... పాపం, ఇప్పుడుమాత్రం నెయ్యి వేసుకుంటున్నాఁ డనుకొంటున్నావా?'

'అన్నాయికోసం ఎన్ని అబద్ధాలన్నా ఆడుతుంది' అని రమణ యనెను.

'నెయ్యి వేతుకోలేట్ట—పప్పు లేట్ట—కూర లేట్ట—మన కే నయం—ఆకాయ వుంది—గోంగూర వుంది—అన్నయ్యగారు వత్తి అన్నం తిని ఊరుకునేవాట్ట! కాదే అమ్మా? నీవు చెప్పలా?' అని ఆఖరువాఁడు పుండరీకాక్షుఁడు వట్టి యన్నమును నోరఁ గూరుకొనెను. కాని ఆపసికాయకు ఓకర వచ్చెను:

'అమ్మా! నాకు నేయొద్దుగాని, అన్నాయికి పోస్తావే,—విస్తట్లో తెల్లగా చూచానే,—అది అదీ,—పెరుగే—అది కొంచెం పొయ్యవూ?' అని పొడిమెతుకులు మింగుడుపడక పుండరీకాక్షుఁడు ఓకరించెను.

'వెధవా! అన్నాయి నేయి వేసుకోనూలేదు. డోక్కోనూలేదు. నీవెందుకు డోక్కున్నావురా?' అని పద్మనాభుఁడు గద్దించెను.

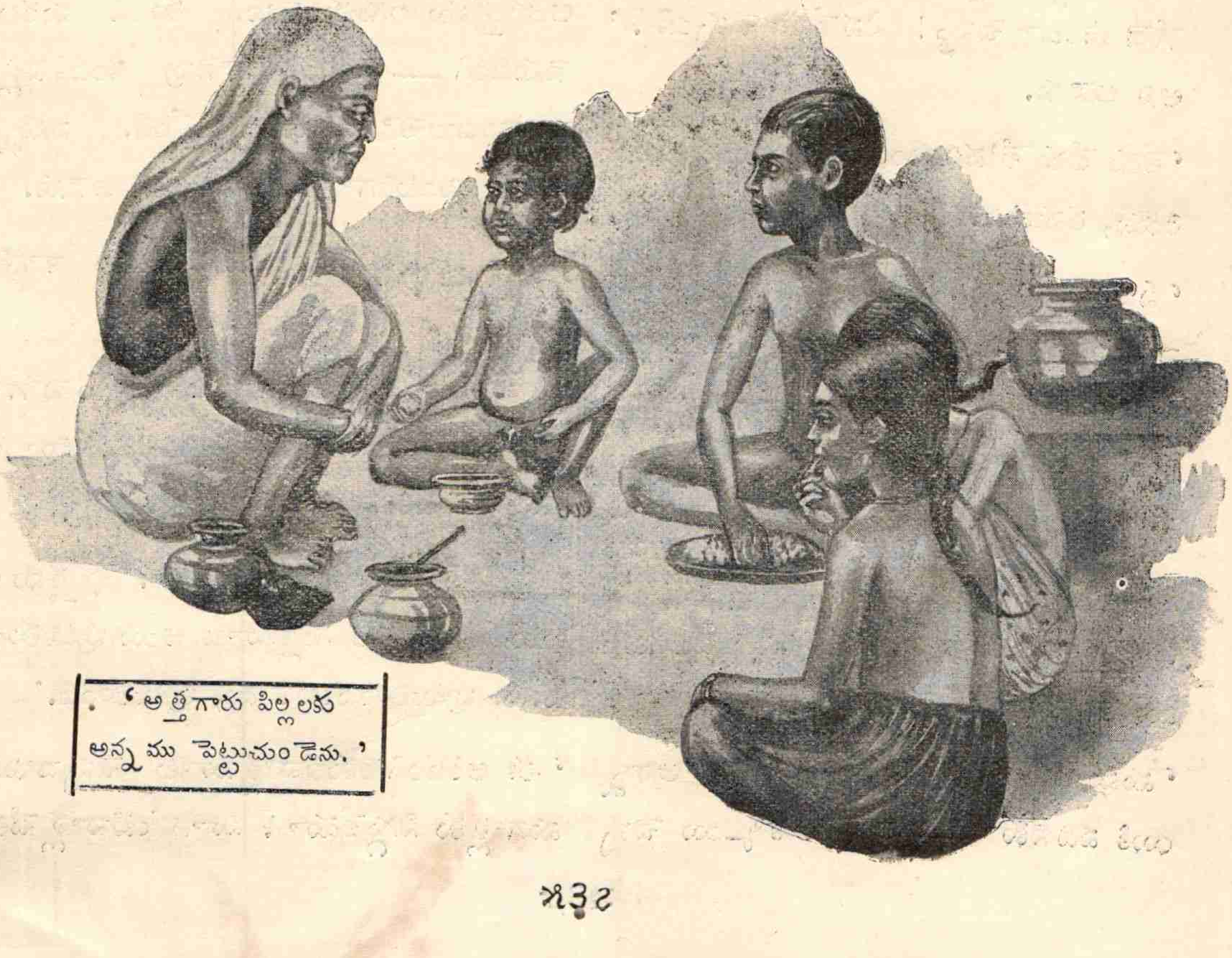

'అత్తగారు పిల్లలకు అన్నము పెట్టుచుండెను.'

వెంటనే మహాలక్ష్మి యిటు లనెను: 'ఉండరా వాఁడికి కాల మారింది, చిన్నవాఁడా! పెరుగెక్క డుందిరా? అది పెరుక్కాదు. అన్నాయి లేచాక విస్తరికి చీమలు పట్టుకుంటవని ముగ్గోశాను. అదిగాక పెరుగోసుకుంటే పిలక పెరగదు.'

'ఆలా అయితే నేను పోసుకోను' అని సుందరి యనెను.

'మహాపోసినట్టు నీవుపోసుకోనట్టు!' అని రమణ యనెను.

'పోనీ అమ్మా! నాకు ఆముగ్గే పొయ్యే, ఏ, ఏ, ఏం' అని పుండరీకాక్షుఁ డనెను.

మహాలక్ష్మి నవ్వి 'ఎబ్బే కాదమ్మా, మనకు గేదె ఉందా చెప్పు! ఎవరేనా చెప్పండి?' అని అనెను.

'లేదు లేదు లే'దని పుండరీకాక్షుఁడును, సుందరియు, రమణయు నొకరితరువాత నొకరనిరి.

'ఏమిరా పద్మా?' అని మహాలక్ష్మి పద్మనాభుని గదమాయింపఁగా అతఁ డిటు లనెను — 'లేదు, పొలం లేదు, గడ్డిలేదు, గేదె లేదు, కాని పిల్లి రోజూ పాలు తాగుతుంది.'

ఈమాటతో పిల్ల లందఱకును ఆఁపరాని ఉత్సాహము కలిగెను. మహాలక్ష్మి మొగము ముడుచుకొనెను.

'మమ్మన్ని గదిలో పెట్టి తాళం వేసి అన్నాయికి వదినెకూ — ఆఁ. అక్కాయి చెప్ప లేదేం, పద్దన్నాయికూడా—' అని సుందరి చెప్పఁబోవుచుండఁగా పద్మనాభుఁడు సుందరిని మిర్రి చూచెను. సుందరి మఱి మాటాడలేదు.

ఈమాటలు మహాలక్ష్మికి మామూలేకాని ప్రక్కగదిలో నున్న కోడలికి సరిక్రొత్త. 'పిల్లలనోట గడ్డకొట్టుచున్నా' మని మనసులో ననుకొనుచు తులసి మెల్లగా మేడమెట్లెక్కఁదొడఁగెను. ఆమెకుఁ దెలియకుండ ఆమెవెనుకనే రామారావు.

3

తులసి వెనుదిరిగి చూచి ముందున్న పరదా తప్పించుకొని లోనికేఁగెను. వెనుక నున్న రామారావు—హస్తము లాలింగనమునకు ఆయత్తము లగుచుండెను. తులసి మరల వెనుదిరిగి — మీరు కాసేపు కిందికివెళ్లి సంసారమంతా గమనించుకోండి. నన్ను కాసేపు ఒంటరిగా ఒదిలిపెట్టండి' అనెను.

'ఇది వైరాగ్యరోగానికి సమయం కాదు తులసీ!'

'రోగమూ నిదానమూ మందూ నాకు బాగా తెలిసింది. ఇదే సరియైన సమయం. మీరు నన్ను ఒంటరిగా ఉండనియ్యండి.'

'ఇది పతివ్రతలకు లక్షణంకాదు. భర్తమాటకు ఎదురాడితే గుడ్లగూబ అయి పుటుతుందఁట. పుటుతుందఁటకాదు, పుటుతుంది.'

'ఈ ఆఁడంగిరేకులవాళ్ల మాట చెప్పడానికి మగాళ్లకు సిగ్గులేదూ? మీబోఁటివాళ్ల చేత

పుస్తె కట్టించుకోవడం అవమానానికి. పెళ్లాడడమే అవమానం. తల్లిని, తమ్ములనీ పోషించలేనివాళ్లను మగళ్లగా చూచేవాళ్లు, ఇంకో జన్మలోకాదు— ఈ జన్మలోనే గుడ్లగూబలు.'

'తులసీ! కూచో! నిలుచుంటే కాళ్లు నొప్పెటతయ్! ఇదిగో మెత్తగా ఉంటుంది ఒళ్లో కూచో.'

'ఎవళ్లెట్లాపోతే యేం? ఆఁడది దగ్గఅఉంటే చాలు. తెలుఁగుదేశంలో ఉద్యోగసద్యోగాలు లేని పిన్నవాళ్ల సంగతంతా యింతే.'

'అందఱిసంగతీ నీకు తెలుసూ?'

ఈమాటకు తులసిమొగము జేగురించెను. పెదవులు కంపించెను. ఇటు లనెను—'మీరు మాటాడఁగలిగితే.జాగ్రత్తగా మాటాడండి, లేకపోతే మీఁదఁ బడి కొట్టండి. భార్యవంటి పరమనీచురాలు ఈ జగత్తులో మఱిలేదు.'

'కాదు తులసీ! యోగంవల్ల సర్వదేశజ్ఞానం కలుగుతుందిటగా! అట్టి దేమయినా నీకు కలిగి చెప్పావేమో నని అన్నాను.'

'తప్పకున్నా ముల్లు గుచ్చటం మగాళ్లకు బాగా తెలుసు. కిందికి దిగిపొండి ఈపాటికి. పొండి యీపాటికి కిందికి.'

'ఎవళ్లయినా వింటారు. నీపుణ్యమాయిరి! కొంచెం మెల్లగా మాటాడుదూ.'

'పిల్లి కళ్లుమూసుకుని పాలు తాగుతూ లోకులుగూడా మూసుకున్నా రనుకుంటుందిట! లోకులకు తెలియదూ తమరు ఆఁడంగిరేకుల అబ్బాయిగారని? మీగౌరవం నేనెన్నాళ్లనుంచీ కాపాడుతూ వచ్చానో మీకు తెలియదూ? నానగలు ఎన్ని అమ్ముకున్నారో, అత్తగారి నగలు ఎన్ని ఆహుతిచేశారో మీకు తెలియదూ? కిల్లీదుకాణాదారుకి ఇపుడిచ్చింది నాప్రధానపు ఉంగరం కాదూ? తాకట్టు పెట్టడానికి మేడ అయింది. ఇఁక ఏముంది? లోకం మూయడానికి మూకుడు ఉన్నదా? సరేగాని కొంచెం కిందికి వెళ్లండి. మీసంగతి మీకే తెలిసిపోతుంది.'

రామారావు తేరి పాఱఁజూచి యిటు లనెను: 'ఏమో అనుకున్నాను. కోపం వచ్చినపుడే ఆఁడది చాలా అందంగా ఉంటుంది. కావలసిన వన్నీ కనిపిస్తవి.

తులసి సర్దుకొని యిటు లనెను—'సైతాన్. మీరు కిందికి వెళతారా వెళ్లరా?'

'వెళ్లకేం? నాతోకూడా గనుక వస్తే కిందికే కాదు షికారుగూడా వెళతాను. ఇదుగో పొద్దూకవస్తూంది. నీమనస్సు ఫిరాయించినటు లుంది. షికారు పోదాం రా.'

'అదొకటి తక్కువ. నేనే మీతో వస్తే మీరేమో పెద్ద ఉద్యోగస్థులని అంధఋూ భ్రమపడతారు'.

'అంధఋూడిప్టీకలక్టరులుఅవుతారాయేమిటి?'

'కాకపోయినా వాళ్లపొట్ట వాళ్లు పోసుకుంటారు. వాళ్లకాళ్లమీఁద వాళ్లు నిలఁబడతారు.'

'ఎంత దప్పిక అయినా చాతకం ఆకాశగంగ కెదురుచూస్తుంది కాని చెరువులకు ఎగఁబడదు.'

'ఏంతమాటా? గుంటలమీఁదికే ఎగఁబడిందిప్పుడు.'

'ఏమి తులసీ! నీనగలూ, మాఅమ్మనగలూ నావి కావూ? ఇవి గుంటలా? 'నస్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి' అనే హిందూ లా ఎవళ్లకీ తెలియదు. అందులో ఆఁడాళ్ల కసలే తెలియదు.'

'డొక్కలకఱవు వస్తే మగాళ్లు ముందర తల్లులనీ, తరువాత పెళ్లాలనీ విఱుచుకు తినేస్తారు. హిందూదేశంలో పెళ్లి అనే ఆచారం ఎప్పు డంతరిస్తుందో కదా!'

'నీవు విడాకు లిచ్చేట్టున్నావే?'

'విడాకు లివ్వడమే వస్తే తెలుఁగుదేశంలో తులసే మొదటిది.'

'ఇంకా బిల్లు—'

'తొందరపడకండి. కొద్దిరోజులలో వస్తుంది. అప్పుడు మీమగవాళ్లపాటులు తెలుస్తయ్.'

'అయితే బిల్లు రాకముందే ఒకసారి కావలించుకొనీ' అనుచు రామారావు తులసి సమీపమునకు జరిగెను. తులసి వెనువెనుకకు నడచి గదిలోనికి వెళ్లి తలుపులు మూయఁదొడఁగెను. రామారావు వడివడిగా నడచి దగ్గఱకు వచ్చిన రెండుతలుపులసందునా చేయిపెట్టెను.

౪

టపాకచేరినుండి వచ్చిన జాబులలో నొకజాబు రామారావు - గౌరవమునకు హానిని కలిగించెను. దానిని జూడఁగనే అతనిముఖము తుమ్మలలో ప్రొద్దు గ్రుంకినటు లాయెను. దానిమీఁద బి. యే. (ఆన్స్) అనికాని, యెమ్మె అనికాని, తుదకు 'రామారాయ్ ద్వివేది' అనికాని లేదు. దానిమీఁద నున్న చిర్నామా ఇది: 'శ్రీరస్తు. చిరంజీవ. ద్వివేదుల రామయ్య.'

పేరుచేతనే గౌరవమును పుడికి పుచ్చుకొనవలసినవారికి మొండిపేరు బండుబూతు కాదా? మగనిమొగమున మూడుబంతులా వ్రాసిపెట్టిన ట్లుండిన యీబండతిట్టును తులసి సులభముగా చదివి ఆకవటు విప్పి చూచి 'పాపము, మీమేనమామగారికి ప్రాణము మీఁదికి వచ్చినదఁట!' అనెను.

రామారావుముఖము మాఱెను. 'ఏదీ?' అని చీటి దీసికొని చూచి 'వెంటనే వెళ్లి అమ్మకు చెప్పు' మనెను. తులసి వెళ్లెను. రామారావుముఖమున చింతకుబదులు సంతసము నెలకొనెను. దానికారణము కనుఁగొనుటకు దుర్భిణిలో చూచిన నక్కఱలేదు. తులసి క్రిందినుండి మీఁదికి రాఁగానే పొంచియున్న రామారావామెను కౌఁగిటిలో నలిపివేసెను.

'అబ్బ! ఏమిటీ మోటపని? లంఘనములలో మనుగుడుపు.'

‘అమ్మ రైలుకు వెళ్లునా?’

‘మీరు వెళ్లరా?’

ఈ ప్రశ్నాయుగ్మముచే తులసి తన నెదిరింపఁదలఁచె నని రామారావు కొంచె మాలోచించి యిటు లనెను: ‘నేను వెళ్లను, పిల్లలతో అమ్మను వెంటనే వెళ్లమను.’

‘ఆ ఆలుగోలులో ఈ బాలుగో లెందులకు? బాగుండదు. మీరు మీ యమ్మగారితో వెళ్లుఁడు.’

‘అమ్మో, నీమెడఁబాటు నాకు Anarchy. అమ్మయు పిల్లలును వెళ్లుచో స్వరాజ్.’

‘కాదు. Diarchy.’

‘పోనీ, అదైనా సమ్మతమే.’

‘మీమాట మీయిష్టము. పిల్లలను నేను పంపను.’

‘పోనీ అల్లాగే. అమ్మను వెంటనే రైలుకు పంపు.’

‘నేను పంపుటేమిటి? రైలుదనుకైనను పంపి రండు.’

‘ఊఁ.’ యనుకొనుచు రామారావు మేడ దిగెను. అతని వెనుక తులసియు దిగెను.

‘అమ్మా, నేనును బయలుదేరవలసినదే కాని ఉద్యోగ మొకటి కాళీయున్న దని తెలిసినది’ అని రామారావనెను.

‘నాయనా, ఉద్యోగం చూడు. మామయ్య కెప్పుడూ ఇల్లాగే వొస్తుంది. మరేమీ తొందర ఉండఁగూడదు.’ అని తల్లి యనెను. రామారావుముఖము వికసించెను. వెంటనే అతఁడు బండిని బిలువఁబోయెను.

‘ఈపిల్లలను ఎప్పటల్లే మీ కప్పగిస్తాను. వీళ్లను ఇక్కడ దిగవిడిచి ఈ గౌరవం నాకు దక్కించండి. మీ రొక్కరే పోయిరండి’ అని తులసి అత్తగారితో మనవి చేసికొనెను.

‘వద్దు వద్దు. వీళ్లు దయ్యపు పిల్లలు. నీమాట వినరు.’

బండివానికి చేయి యూఁపి ఇంతలో రామారావు వచ్చెను. తల్లి యనిన మాటలకు సంతసించెను. ‘పిల్లలనుకూడా తీసికొనివెళ్లుమనినచో బాగుండ’ దనుకొని ‘దాని మొహం అదేమి చూస్తుంది కాని నేను చూస్తానులే.’ అనెను. తులసి బిగ్గఱగా నవ్వెను.

‘నాయనా వీళ్లు పిల్లలు కారు; నెత్తిమీఁద బండలు. మీరెవరునూ మోయలేరు’ అని మహాలక్ష్మి యనెను.

‘వీళ్లు నెత్తిబండలు కారండీ, నెత్తికి కిరీటాలు’ అని తులసి యనెను. పిమ్మట వాదోపవాదము లాయెను. వానికి ఫలితముగా పుండరీకాక్షునితో మహాలక్ష్మిప్రయాణము నిర్ధారిత మాయెను. రామారావు మేడ యెక్కెను.

బండి యెక్కి అత్త యిటులనెను—‘ఎన్నఁడూ ఎఱుఁగనిదానవు, ఈయింటి మొహం, సూది, పొట్టమాత్రం పాముపొట్ట. దీనిని నీబుజాలకు ఎత్తి వెళుతున్నాను.’

'రోగీ పాలే కోరాఁడు; వైద్యుఁడూ పాలే చెప్పాఁడు.'

లక్ష్మి ఒకపొట్లము తీసి తులసి కిచ్చి— 'దీనిలో వంటయింటి సామానంతా ఉన్నది.' అని చెప్పుచుండఁగా ఆమె రెప్పలు క్రమక్రమముగా తడిసికొనుచు వచ్చెను. కంఠము స్తంభించెను.

౫

అత్తగారి నటు పంపి తులసి యిటు వంట యింటిలోనికిఁ జని పొట్లము విప్పెను. మట్టె యలు! మంగళసూత్రము!

తన సంసారయాత్ర కివి దారిబత్తెము. అత్తగారి కేల కన్నీ రురిలెనో తులసి కిపుడు తెలిసి వచ్చెను. మంగళసూత్రముచుట్టును గుడికట్టిన మగలులేనివారి మనోరహస్య మంతయు ఆమెమానసమున మెఱపువలె మెఱసెను.

'పెద్దకొడుకు కీఁక సంసారము నంతయు నుద్ధరించును, తమ్ములను తనతోపాటు చేయును, చెల్లెండ్రకు పెద్దపెద్దసంబంధములు తెచ్చును' అని గంపెఁడాసతో ఆతల్లి ఉన్నదంతయు కొడుకుకోడండ్రకుఁ బెట్టి మిగిలినవారిని మాడ్చుటకు జంకలేదు. ఇది తులసి కిపుడు గోచరించెను.

'తా నీయింటికి వచ్చిననాఁ డీ పిల్లలకు దుస్తులే కావు నగలును గలవు. వా రపుడు హృష్టపుష్టు లయి ఉత్సవవిగ్రహములవలె నుండిరి. ఇపుడు లజ్జాదేవి వారిమీఁద కాఁపురము. కడుపున కార్చిచ్చు. పుండువంటి పుష్యమాసమునఁగూడ వారికి కప్ప దుప్పటి లేదు. పద్మనాభుఁడు గోఁచితో సంతసించెను. మూఁడవవాఁడు మొలనూలితో మురిసిపోయెను. పెద్దయాఁడుపిల్లకు మాసి కలపరికిణీ కలదు. చిన్నదానికి చినుగులది కలదు. రాత్రి వార లందఱకును ఒకరిచర్మ మింకొకరికి దుప్పటి. వారితల్లి తనకొంగును కొంతయు, తనను గొంతయు వారికిఁ గప్పి పిల్లలకోడివలె నడుమ నిదిరించును. అట్టి యత్తగారి దీ యాఖరు మంగళసూత్రము!'

ఈసంగతు లన్నియును తులసి మనఃపటమున ఇపుడు అంకిత ములగుచుండెను.

తల్లిచూపు ఆపిల్లలకు సుగ్రీవాజ్ఞ. వారి భూగోళమంతయు నొక చీఁకటిగది. కాని వాకిటికేసి చూచుటకు వారిమోములు మూరెఁడు బారెఁడు సాగును. తమతల్లి తమయన్నకుఁ జేయు వంటకముల తావియే వారికి విందు. అన్నయు వదినెయుఁ గలిసిన యొకయర్ధనారీశ్వరమూర్తియే వారి కధిదైవము. దాని లోని నారీమూర్తి యిపుడు తమకు ప్రత్యక్షదేవతయై వంటింట సాక్షాత్కరించెను.

రమణ మెలమెల్లగా వంటింటికి దారితీసెను. వెనుక పద్మనాభుఁడు. ఆవెనుక సుందరి.

తులసి వారినందఱను తనచుట్టు కూరుచుండఁ బెట్టుకొని యిటు లనెను—'పొద్దున చలిది వణ్ణంలో యేంవేసుకో తిన్నారు?'.

వీరి కాఱునెలలనుండియు చలిదియన్నము లేదు. కావున ఈప్రశ్న వారికి ఆశ్చర్యమును,

కోపమును కలిగించెను. ఈదేవి తమను రక్షింపనేవచ్చెనో భక్షింపనేవచ్చెనో తమకు తెలియదు. కావున నందఱును మాటాడక చూచుచుఁ గూరుచుండిరి.

'మఱచిపోయారా యేమిటి ?' అని తులసి యనెను.

'చలిదివణ్ణమే మఱచి ఆఱునెల్లయింది' అని పద్మనాభుఁ డనెను.

'ఏమిటి ?' అని తులసి అనెను.

'అన్నయ్యకు ఉద్యోగం అయాక పొద్దున్నే వేడివణ్ణమే పెటతానని అమ్మ అన్నది' అని సుందరి అనెను.

'చలిదివణ్ణము జబ్బుచెయ్యదూ ?' అని రమణ యనెను.

తులసి నిట్టూర్చి కొంచె మాలోచించుచుఁ గూరుచుండెను. 'ఊరక కూరుచుండుట వలనఁగాని విచారమువలనఁగాని ప్రకృత ముపయోగములేదు. ప్రొయి రాఁజవల యును' అని తులసి ప్రొయి రగిల్చి బియ్యపుడబ్బాకడ కేఁగెను. అందు పావు సేరు నూక లుండెను. ఉట్టి తట్టెను. నేతి పిడత ఖాళీ. పప్పుకొఱకు వెతకెను. శూన్య ము. కూరలుశోధించెను. సర్వమంగళము.

విసుకును విచారమును గలిసి తులసిని కది లించెను. 'మేడమీఁది దేవుఁ డేమి చేయు చున్నాఁడు? ఆయనకు ఈసంసారము ఇంత మరుభూమియని యేమేని తెలియునా? పిల్లల నోట గడ్డ కొట్టి తాను అమృత మారగించు చున్నటు లాదేవుఁ డెఱుఁగునా ?' అని అనుకొని తులసి ఆబియ్యము ప్రొయి కెక్కించి యిటు లనెను—'నిన్నరాత్రి ఏమి వేసుకొని తిన్నారు ?'

'ఎర్రమందు' అని పద్మనాభుఁ డనెను.

'అనఁగా ?'

'ఎర్రమందనఁగా ఆవకాయ' అని రమణ అనెను.

'ఇంకా ?'

'ఆకాశము' అని పద్మనాభుఁ డనెను.

'మజ్జిగ ?'

'మీాకు కావక్కర్లా?' అని సుందరి యనెను. బంగాళాదుంపల కూరయు వడియములును వంకాయబజ్జియుపప్పుచారును సెనగబజ్జీలును తమకుమాత్రమే నైవేద్యమాయె ననుకొని తులసి మరల నిటు లనెను—'సెనగబజ్జీలు?'

పిల్ల లొకరిమొగ మొకరు చూచుకొనిరి. రాత్రి తమ కావాసన తగిలినపుడు కారపు పూసయని సుందరియు, జంతిక లని రమ ణయు వివాదపడిరి. వారి యిరువురి ముద్ది మీాఁదను రెం డంటించి పద్మనాభుఁడు పకోడీ లని తీరుమానము చేసెను. ఇపు డవి సెనగ బజ్జీలని తెలిసెను. తెలియఁగనే సుందరి యిటు లనెను.—'చూచావా అమ్మ రాత్తిరి నేను కారప్పూసంటే కాదు పకోడీలని పద్దన్నాయి కొట్టాఁడు' అనెను.

‘సరేకాని అమ్మ మీకెందుకు పెట్టదు ?’ పదునొకండేండ్ల రమణ యీ ప్రశ్నకు మొగము చిట్లించుకొనెను. తొమ్మిదేండ్ల పద్మనాభుఁడు నవ్వెను. ఏడేండ్ల సుందరిమాత్ర మిట్లనెను.— ‘మీరు చదువుకున్నారు కాదూ. అందుకని మీకు పెటుతుంది’

‘అన్నాయి పెద్ద ఉద్యోగం చేస్తాఁడుటగా! చేసింతరువాత మాక్గూడా పెటుతుంది’ అని రమణ యనెను.

‘మీరు మాక్కూడా చదువు చెప్పిస్తారుటగా!’ అని పద్మనాభుఁ డనెను.

ఈ సమాధానములచే తులసి విస్తుపోయెను.

౬

ఈ ప్రశ్నోత్తరములలో ఈ విరతివిచారములలో రామారావు నూఱుమాఱులు క్రిందికి దిగి పొంచిచూచి నూఱుమాఱులు మేడ మీఁదికి పోయెను. కాని తులసి వచ్చుజాడ కానఁబడలేదు. కొండ తనకడకు రానిచో మహమ్మదే కొండకడ కేగునుగదా!

వసంతకాలమునందలి తుమ్మెదలవలె పిల్లలిల్లంతయు రొదచేయుచు తిరుగుచుండిరి. రెండేండ్ల కానాఁడు వారికి పండుగు. వారికపుడే కనులు తెఱచినటు లుండెను. అట్టి సమయమున రామారావు తమ కట్టెదుట కానిపింపఁగనే వారు కొయ్యలవలె బిగిసికొనిపోయిరి.

రామారావు సూటిగా పోయి వంటింటి తలుపు తట్టెను. లోపల గడియ.

‘తులసీ!’ అని రామారావు పిలిచెను. ప్రతివచనము రాలేదు. అతఁడు చెవియొగ్గి వినెను. స్నానశాలలో చెంబు చప్పుడగుచుండెను. మఱుఁగుదారిని బోయి యతఁడు గవాక్షముక్రింద నిలువఁబడెను. అతనికనులు నివాతదీపములవలె నిశ్చలము లాయెను.

‘మీకు సిగ్గు లేదా? పొండావలికిఁ బొండు’ అని తులసి యనెను.

‘నయనసుఖం కో నివారయతి?’* అని వినలేదా?’ అని రామారా వనెను.

‘విన్నాను విన్నాను—ఇంట నున్న మెమ్మేలు ఇల్లాండ్రను పేరుపెట్టి పిలుచుట విన్నాను, స్నానము చేయునపుడు తొంగిచూచుట కన్నాను. లేకిపనులు. చేయి నలిగిపోవును, లేచిపొండు’

రామారావు కదలలేదు. తులసి—‘రమణా! ఓరమణా! ఓహోయి రమణా!’ అని అఱచెను. ఈపిలుపు వినఁబడఁగనే పిల్లలదండు వచ్చిపడెను.

‘ఓహో నామీఁద దండయాత్రకు భలే సైన్యమును తరిఫీదు చేసితివి’ అని రామారా వనెను.

* ప్రయోజనం లేకపోయినా సముద్రాలమీఁద పో, మన్మథుఁడు వేంచేసివున్న ఆఁడంగులను చూడు; కంటిసుఖం ఎవఁడు పోఁగొట్టుకుంటాఁడు?

'వదినె స్నానం చేస్తూన్నట్టుంది, మీరే లోపలికి పొండన్నా! నే నింట్లోకి పోతాను' అని పద్మనాభుఁడు వెనుదిరిగిపోయెను.

'ఆ కుబ్జవాని కున్న వివేకము మీకు లేక పోయె.' అని స్నానశాలనుండి వినఁబడెను. రామారావు పద్మనాభుని దెసఁ జూచుచు దాన నొదవిన పరధ్యానముచే గూఁటిలోని చేతిని గొంచెము లాగుకొనెను. వెంటనే గూఁటితలుపు గుభాలున పడెను. రామారావు వాకిటిలోని కరిగి పచారు చేయుచుండెను.

తులసి వంటయింటిలోనికిఁ జని తలుపులు దగ్గఱగా వేసికొనెను.

'తలుపు తీయవే భామా!' అని పాడు చున్న రామారావువాడికన్నులు రెండు చుక్కలవలె తులసికిఁ గానవచ్చెను.

'మగవారికి మానమర్యాదలు లేవు. రాఁ గూడదు, రాఁగూడదు' అని తులసి పట్టు చీరను అడ్డముగా పట్టుకొనెను.

'ఈకాలములో పరదా - సిస్టమ్ లేదు' అని రామారా వనెను.

తులసి చేయునది లేక 'ఏమన్యా పద్మా' అని అఱచెను. పద్మనాభుఁడు రాకముందే రామారావు తలుపులసందునుండి మొగ మును లాగుకొని స్నానశాలలోని కేఁగి సబ్బుతో మొగమును రుద్దుకొనఁదొడఁగెను. తులసి పట్టురైకకొఱకు గదిలోని కేఁగెను.

'ఈతూరి నేను లోనికి రావచ్చు నను కొందును. ముఖ్యముగా మూఁడవసారి' అని రామారా వనెను.

'పిచ్చి. మద - పిచ్చి. లోని కేల? వీథి లోనికి పోవలెను. రెండేండ్లనుండి మీకు తల్లివిందు. నేఁడు ఆలిమందు. మీయమ్మ నగలు మీకడుపులోనికి. నానగలు మీ ఒడలిమీఁదికి. వెనుక మీరు ప్యాసయినది యెమ్మె కాదు; దానిఫలితము నేఁడు! మీరు తిని ఈపిల్లలను తినిపింపఁగలరా, లేక ఆభారము నామీఁద నిడుదురా?' అని తులసి యనెను.

'ఓశ్ ఇంతేకద?' అని రామారావు తలుపు తోసి లోనికి పోఁబోవుచుండఁగా తులసి వెనుదిరిగి 'చన విచ్చుకొలఁది నెత్తికెక్కుట మీ కలవాటు. మీ కెబ్బతికము లేదు. ఆఁడుదానికడ కెపుడు రాఁదగునో, యెపుడు రాఁగూడదో మీకు తెలియదు. మీకే కాదు, ఈకాలపు తెలుఁగుదేశపు యువకులకు—'

'ఆఁగాఁగు! అపాళముగా వారి యందఱ మీఁదఁ బడకు.'

'ఛీ, ఇటు లనుటకు మీకు సిగ్గులేదోటు! దవ్వుగా పొండు'

'నేఁడు అస్పృశ్యత లేదు.'

'మీవంటివారియెడ అస్పృశ్యతయు, అదృశ్యతయు, అసంభాష్యతయుఁ గలవు.'

రామారావు కోపసౌందర్యమును, కేవల సౌందర్యమును ఎఱుఁగునుగాని ఆకోపము ప్రణయకోపము. ఆకైవల్యమునకుఁ గూడ సంకోచముచే అసాకల్యము కద్దు. ఈ సత్యభామను, ఈనాగకన్యను ఆతఁ డెన్నఁడును చూచియుండలేదు. ఇపుడు చూచి ఆఁగఁజాలక రెం డడుగులు ముందరికి వేసెను.

'ఏమి టీ రావణవ్యాపారము? ఆఁడవాళ్లను ఎత్తుకొనిపోవుదురా యేమి?' అని తులసి యనెను.

'నేను నాభార్యకడ కరుగుట నారీహరణమా? రావణవ్యాపారమా?' అని రామారా వనెను. 'భార్య యనఁగా?'

'డుభృఞ్ భరణపోషణయోః = భరింపఁబడునది, పోషింపఁబడునది భార్య.'

'అబ్బో పాండిత్యము! ఈడుడూ ఏమిటి? భరింపఁబడునదియే భార్యయగుచో నేను మీయమ్మగారికి భార్యను.'

'కాదు తులసీ' అని రామారావు తులసిని ఎత్తుకొని 'ఇదిగో నేనే భరించితిని' అని తులసిని ముద్దు పెట్టుకొనెను. పంజరబద్ధమగు క్రొత్తచిలుకవలె తులసి విదిలించుకొని గుంజుకొని తప్పించుకొనెను. ఆమె కాటుకకన్నుల నుండి ఒకానొక కృష్ణ ప్రవహించుటకుఁ గాను కట్టలను తప్పించుకొనుచుండెను.

మరల రామారా వాలింగనమున కాయత్తుఁ డాయెను. మాటలు మాని తులసి అతని చెంప చెళీలునఁ గొట్టెను.

చెంపకాయ తిని రామారా విటులనెను —
'ఏశ్! సత్యభామ కాలితో తలఁదన్నెను! నీవు చేతితో చెంపమీఁద వేసితివి. నీ వసత్యభామవు.'

తులసి మరల చేయెత్తెను. రామారావు రెండవ చెంప యొగ్గెను. తులసి ఛెళ్లు మనిపించెను. రామారావు తులసిరెండు చెక్కులమీఁదను రెండు చుంబనముద్రలు వేసెను.

'ఇది సిలువ' అని తులసి యనెను.

'రామరామ! ఎవరేని ఒకచెంపమీఁద వేయుచో రెండవచెంపగూడ వేయించుకొనుమని క్రీస్తు చెప్పెను. నే నటులు చేయుటయే గాక నీవు చేసినపనికి నీ రెండుచెక్కులుగూడ ముద్దాడితిని' అని రామారా వనెను.

'క్రీస్తు నుదాహరించువారు ఇంటిల్లిపాది పస్తులో నుంచరు' అని తులసి యనెను.

'ఇంతే కద! ఏదీ ఇందాఁక అమ్మ యిచ్చిన పొట్లము?' అని రామారా వనెను. ఆ పొట్లము విప్పిచూపినచో బాధ కలుగునో కలుగదో చూత మనుకొని తులసి లోనికిఁ జని పొట్లము తెచ్చి విప్పిచూపెను. రామారావు చూచి నిశ్శంకముగా నిటు లనెను.—
'ఇటు తే. అమ్మ వచ్చువఱకును ఆటంకము లేదు. నీకు బైబిల్ రానటులున్నది; 'రేపటి సంగతి నీ కెందుకు? రేపటిసంగతి రేపే చూచుకొనఁగలదు' అని ఏసు అనెను.'

'మీమనసు ఇనుమో, యేదో నాకు తెలియకున్నది. నేను చచ్చినను ఈ మంగళసూత్రముగాని, మట్టెలుగాని యీయను. కాని నాతాళి తీసియిత్తును' అని తులసి తన పుస్తె పుటుక్కున తెంచి రామారావు మీఁద పడవయిచెను.

'ముదిరిన' దని అనుకొని రామారావు బజారునఁ బడెను.

౭

రామారావు సూటిగా సుందరం-ది-లాయలిస్టు-ఇంటికి వెళ్లెను. ఇతఁడు రామారావుకు బాల్యమిత్రుఁడు. ఈమిత్రునికడ పదిరూకలు దొరకకపోవని రామారావనుకొనెను.

సుందరము మోఁకాలు దిగని కొల్లాయగుడ్డ కట్టుకొని కూరుచుండెను. ఎదుట నొక వెదురుబుట్ట పెట్టుకొని దానిలోని వేఱుసెనగకాయలను ఒలుచుకొని తినుచుండెను. రామారావును చూచీ చూడకముందే సుందరము 'ఈయిల్లటపు టల్లుఁడు ఆ హిమాలయమునుండి ఆ ఓషధిప్రస్థమునుండి యెపుడు దిగెను?' అని యనెను. రామారావీమాటలకు మాఱుపలుకక 'ఈఫలాహార మేమిటి? ఈకద్దరుకొల్లాయ యేమిటి? సుందరం - ది - లాయలిస్ట్ గాంధి యెపుడాయెను?' అని యనెను.

'ఈకొల్లాయ కద్దరు కాదురా, దొంగకద్దరు. ఫస్టు మాంచెస్టరు. కుక్కపిల్ల యింకను కనులు తెఱవనటు లున్నది. నాయనా! డిప్రెషన్ డిప్రెషన్, అంతయు డిప్రెషన్.'

'ఉద్యోగ మెచటనూ దొరకలేదా?'

'దొరకకేమి, దొరకినది. గంగాదేవిని నమ్ముకొంటిని. 'బీ. యే. నీళ్లు బీ. యే. నీళ్లు' అని నీళ్లకావడి వేసి బిందె అర్ధణాకు అమ్ముచుంటిని. వెల తగ్గ నని వేఱుసెనగలు తినుచుంటిని.'

'జయించితివి. నీ కిఁక ఈ లాయలిస్టు-తోఁకతో నేమి పని? ఇఁక నీపేరు సుందరం - ది - బ్యాంకర్.'

'పాప మేదో ఆశపడి వచ్చినటు లున్నావు. మోఁతవలన సంపాదన మూడణాలు. వేఱుసెనగలకు ఖర్చు మూడణాలు. బ్యాంకులో బ్యాలెన్సు నిల్.'

అడుగఁబోయి అడిగించుకొనకున్నచో చాలు ననుకొని సెలవు వేఁడుకొని యతఁడు సెలవీయకముందే రామారావు బయటఁబడెను. పిమ్మట రోడ్డుమీఁద నడచుచు ఆలోచించి యాలోచించి అతఁడు మూర్తియింటికిఁ జనెను.

మూర్తియు బి. యే. ఆన్సే. విన్నఁబోయిన మొగముతో నతఁడు వసారాలో కూరుచుండి యుండెను. ఇంటి తలుపులు వేసియుండెను. ఎదుటికి వచ్చుచున్న రామారావును గమనింపఁ జాలనంత ఆలోచనలో నతఁడు మునిఁగితేలుచుండెను; రామా

రావే కలుఁగఁ జేసికొని 'హాలో మూర్తీ - దీ - కో-ఆపరేటర్' అని సంబోధించెను.

మూర్తి మొగమెత్తి 'సుమధ్యాహ్నము మిస్టర్ ద్వివేదీ—నీ—ఇంటల్లుఁడూ' అని సమ్మానించెను.

'ఇంటల్లుఁడు కాక వాకిటల్లుఁ డొకఁడా?'

'య్యెస్! ఉండును రా. 'ఉండును' ఏమి? ఉన్నాఁడురా. ఉదాహరణము తీసికొందము. నేనేరా. తెలియునా? అందఱును నీవంటివా రుందురా? డిప్రెషన్! ఇపుడు సింహాసనము మీఁద చక్రవర్తిని తీసివేసి డిప్రెషన్ కూర్చున్నది. బస్తా రెండురూపాయల కమ్ముచున్నది. తెలిసెనా? ఈ డిప్రెషనులో అన్నియు నుండును. ఇంటల్లుఁడు, ఊరల్లుఁడు, విడాకు లల్లుఁడు, వాకిటల్లుఁడు. ఉద్యోగము దొరకనంతవఱకు నేను వాకిటల్లుఁడను. తెలిసెనా?

'నాపనియే యింతవఱకు బాగుగా నున్నట్టు లున్నది' అని తలఁచి రామారావు తనవంటి యీ వాకిలల్లునకు సానుభూతి చూపి రాజవీథిలోని కడుగిడెను.

అపరాహ్ణసూర్యుఁడు అతనితలను, క్షుత్సూర్యుఁ డతనియుదరమును మలమల మాడ్చెను. అపుడు తులసి అతని తలఁపులోనికి వచ్చెను. ఇంటికిఁ బరుగిడ మొదలిడెను.

తులసి పిల్లలకు అన్నముపెట్టి వారితో మాటలాడుచు గిన్నెలు తోమి ప్రొయియలికి కొంగుపఱచి తమయన్నమునకు గింజ లెపుడు వచ్చునా యని నిరీక్షించుచుండెను.

తులసిమీఁద బుద్ధి పాఱి యింటికి సగము దూరమున నున్న రామారావు హఠాత్తుగా ఆఁగి—'పైసా లేనిచో పరస్త్రీవిముఖుఁ డను మాట జూటా, పైసా లేనిచో స్వపర స్త్రీ విముఖుఁడు' అని యనుకొని వెనుదిరిగెను.

అతని మిత్రులలో మిగిలినవాఁ డొకశర్మ. అతఁడు యెమ్మే. బి. యెల్. రామారావు శర్మయింటి సందుమొగకు వెళ్లి చూచెను. అచట ఒకపిట్టయేని కానరాలేదు. 'ప్లీడర్ల యిండ్లు కళ్లంగళ్లుకదా! ఈసం దింత యరణ్యముగా నున్న దేమి?' అని యతఁ డనుకొని కొంచె మాలోచించెను. అతనికి సమాధానము స్ఫురించెను:

'ఓహో ఇది కోర్టువేళ' అని అతఁడు ఇంటికిఁబోవ నిశ్చయించుకొనుచుండఁగా శర్మ వాకిటిలోనికి వచ్చి బెదిరి బెదిరి చూచెను. శర్మకు చత్వారమే కాక రెండుమూన్నాళ్ల నుండి అతనికిఁ దెలియకుండ హ్రస్వదృష్టి యుఁ బ్రవేశించెను. అతనికంటిజోడు ఆకారణమున మొన్ననే పగిలిపోయెను. దానితో నతఁడు జోడు - అలవాటు మానివేయఁ దలఁచెను. జోటిపని మనస్సుచేత నే చేయించి సమాధానపడుచుండెను.

శర్మ తనసందురెండుచివరలును పరికించి, 'భేష్ ఎవరును లేరు' అని మనస్సును శాంతపఱచికొనెను. పిమ్మట వడిగాఁ జని గోడకుఁ గట్టియున్న 'యెమ్మే బియెల్' బల్లకుఁ జూచెను. అది తిన్నగా కానరాలేదు. 'ఇది

యొక్క సౌభాగ్యము కాఁబోలు, పోర్ట్ సైట్ కూడ సంతరించినటులున్నది' అని యనుకొని దేవులాడి దేవులాడి బల్లను పట్టుకొని బలవంతముగా లాగి యింటిలోనికిఁ దీసికొనిపోయి భద్రముగా దాఁచి ఒక టావు కాకితము తీసికొని వ్రాసికొనుచుఁ గూరుచుండెను.

దారిద్ర్యదేవతయొక్క వికటహాస్తమును విస్పష్టముగాఁ జూచి రామారావు సానుభూతి చూపుటకు శర్మయింటిలోనికిఁ జని—'శర్మా ది నిహిలిస్ట్ దేవుఁడు ఉన్నాఁడని వ్రాయుచుండెనా?' అని యనెను.

'ఓహో! అకాలపు టెండ! ఇంటియల్లుండ! నీకెందుకీకాండ? దేవుఁడెచటనున్నాఁడురా? ఉన్న దొక్క డిప్రెషన్! యూ—పీ—లో కలెక్టరుధొరవారు గ్రాజుయేట్లకు దియెక రాలవంతున భూదానము చేయుచున్నారని విని అప్లికేషను వ్రాసికొనుచున్నాను. దీని రిజిస్టరుకుఁగాను నీ వొక పావులా దానము చేసికొనవచ్చును' అని శర్మ యనెను.

'అదియే యున్నచో నా కీపూఁట నిర్విచారముగాఁ గడచిపోయెడిదే!' అని లోపల ననుకొని రామారావు—'ఆ భూదానము ఆంధ్రులకుఁగాదు, యు—పీ—లోఁగూడ ఒకజిల్లా వారికే. కావున నాదానము అప్రశస్త దానము' అని మఱి యచట నుండక ఆ డిప్రెషన్ బజారునుండి అసలుబజారునఁ బడి అంబుజమ్మగారి యింటికిఁ జనెను.

'ఇఁక ఈనాఁడు మాకెవరికిని అన్నప్రాప్తి లేదు' అని యింటికడ తులసి యనుకొనెను. వెంటనే మూఁడు గంటలు మ్రోఁగెను. 'నిక్కము, నిక్కము' అని తులసి యనుకొని బోషాణము తలుపులు తెఱచి లోపలికి దిగి వెతకివెతకి పెద్దరాగిచెం బొకటి తీసెను. దానికి చింతపండుపులుసు పట్టించి తోముచుఁ గూరుచుండెను.

అచట రామారావు అంబుజమ్మగారి దర్శనమాచరించి 'నేను ద్వివేదుల రామారావును' అని మనవి చేసికొనియెను.

'ఆఁహాఁ. మీరు మనిషేమియు తలక్రిందుగా లేరే? అప్లికేషనులోని 'రామారాయ్ ద్వివేది బి. యే. (ఆనర్స్) మీరేనా?' అని అంబుజమ్మ యనెను. రామారావు పెదవి కఱచుకొని 'చిత్తము' అనెను.

'మీ రింత యాలస్యము చేసితిరేమి? ఆ పోస్టుకు రెండువందల అప్లికేషను లున్నవి. నూటయేఁబదిమంది బి. యేలు నలుఁబది రూపాయలకు వత్తు మని తమ యుదారతను వెల్లడించిరి. మెమ్మేల యుదారతగూడ చూడఁదలఁచి ఆపోస్టును ఇంతవఱకును ఎవరికిని ఈయకుండ తొక్కిపట్టియుంచితిని. తమరేమాత్రము Sacrifice చేయఁగలరో చూతము' అని అంబుజమ్మ యనెను.

రామారావు డిల్లపోయెను. వెంటనే సహజస్థితిని సంగ్రహించుకొని 'ఆఁడవారిని కన్సల్ట్ చేసి మనవి చేయుదును' అని

యనెను. 'మంచిది. అమ్మగారితో' అని తారుతో వ్రాసిన రాంగిచెంబు పట్టుకొని, భార్యాగారితో నని యనుకొంకొని తులసి వారియెదుట నిటారుగా నిలిచియుండెను. వారికి మగలకన్న ఉదారత మెండు' యుండెను.

అని అంబుజమ్మ యనెను. ఈ మాటలకు రామారావు బెంగపడెను. అతని దురవస్థ అంబుజమ్మ గ్రహించి 'మిస్టర్ ద్వివేదీ, తొందర లేదు. మీరు మీ భార్యతో ఆలోచించి మరల రండు' అని యనెను. రామారావా మాటచే పద్మవ్యూహము నుండి తప్పించుకొనినటులు సంతసించి సెలవు తీసికొని లేచునంతలో వాకిటిలోనుండి —'భవతి భిక్షాం దేహి' అని ఖంగున వినబడెను.

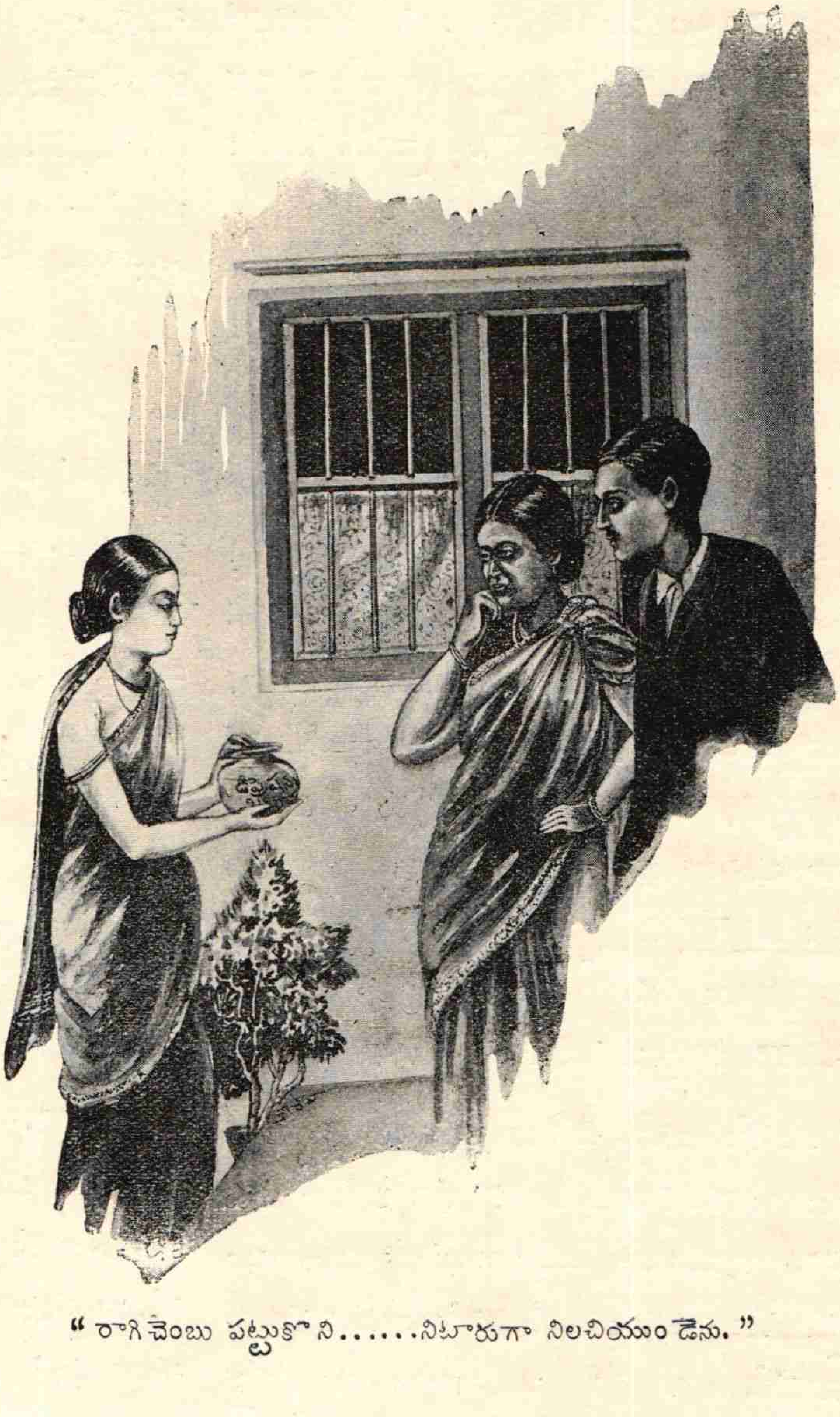

" రాగిచెంబు పట్టుకొని......నిటారుగా నిలచియుండెను."

తొందరతొందరగా రామారావును, అతనికన్న తొందరగా అంబుజమ్మయు వాకిటిలోనికి వచ్చిరి.

"డిప్రెషన్ - చెంబు

మి.స్. రామారాయ్, ద్వివేది.

బి. యే. ఆనర్స్"